



Зима О. Г., Просяник О. П.,

кафедра управління соціальними комунікаціями
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
Харків

ФУНКЦІЙНО-ПРАГМАТИЧНЕ РОЗУМІННЯ ПОЛІТИЧНОГО СКАНДАЛУ І СУСПІЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

Невід'ємним складником публічно-політичного дискурсу є феномен політичного скандалу. У феномені політичного скандалу слід виділити три істотних компонента, які можна розглядати також як етапи виникнення скандалу:

- подієве джерело скандалу (скандалу має передувати будь-яка реальна або вигадана конфліктна подія в політичному житті);
- медіальна форма, тобто надання цій події розголосу конфліктного характеру (у переважній більшості випадків це відбувається в засобах масової інформації), а також
- морально-етична прагматика, тобто обурення з боку громадської думки (оскільки подія, що розголошена як скандальна, порушує етичні норми і активізує світоглядні конфлікти, що існують в даному суспільстві).

Отже, онтологічною підставою будь-якого скандалу (зокрема й політичного) є конфлікт: подієвий, медіальний і морально-етичний.

Для розуміння сутності, структури і функцій політичного скандалу, як і будь-якого скандалу взагалі, слід розглянути причини, які його спричиняють. Таким джерелом виникнення конфліктів є розбіжності і протиріччя різного типу, зокрема конфлікти, що виникають між членами суспільства або між соціальними групами людей. Тому в першу чергу нас цікавлять розбіжності, що стосуються структури людської особистості і соціуму, тобто психічні, соціальні та світоглядно-ідеологічні відмінності, що ведуть до суперечок і конфліктів.

Проблемами конфліктів, зокрема соціальних займалися такі науковці, як Дж. Бертон, К. Боулдінг, Дж. Галтунг, Л. Герасіна, Р. Даль, Р. Дарендорф (баланс інтересів) Г. Жекало, І. Кіянка, К. Левін, М. Пірен, А. Рапопорт

та ін. Дослідженням шляхів та способів розв'язання політичних конфліктів займалися такі науковці, як Л. Кочубей, Т. Павловська, С. Сітарський, І. Станкевич та ін. Але залишаються актуальними проблеми виникнення й врегулювання політичних скандалів і суспільних конфліктів.

Метою нашої розвідки є дослідження функційно-прагматичного розуміння політичного скандалу і суспільного конфлікту в сучасних умовах для зменшення ризику виникнення порушенням прав людини.

Усі відмінності діяльнісного характеру, як правило, ведуть до виникнення протиріч, а вони, в свою чергу, стають джерелами соціальних конфліктів. Тут слід пояснити, чому ми вважаємо, що діяльнісні функції є джерелом саме соціальних конфліктів. Діяльність людини завжди пов'язана з його взаємодією з іншими людьми, отже вона завжди носить соціальний характер. Тому всякий діяльнісний конфлікт – це конфлікт соціальний.

Людина як особистість, вступаючи в суспільні відносини і виконуючи діяльність в рамках тієї чи тієї суспільної групи, стикається з феноменом конфлікту інтересів, прагнень, поглядів і думок. З одного боку, кожен з нас має особисті інтереси, прагнення, погляди і думки, а з іншого, будучи членом тієї чи тієї суспільної групи, висловлює і підтримує інтереси, прагнення, погляди і думки, властиві членам даної групи. Такі інтереси або думки можна назвати груповими, відрізнивши їх від особистих. І далеко не завжди особисті інтереси і думки збігаються або узгоджуються з груповими. Але ж людина ніколи не буває членом тільки однієї суспільної групи. Кожен з нас може одночасно бути дитиною, батьком, начальником, другом / подругою, чоловіком / жінкою, жителем міста, громадянином якоїсь країни, представником якоїсь релігії і виборцем, що постійно голосує за певну партію. Нескладно помітити, що всі перераховані групові інтереси не є антагоністичними і цілком можуть узгоджуватися з особистими інтересами конкретної людини. Якщо і виникає конфлікт, то найчастіше він пов'язаний з інтенсивністю прояву інтересу або кількістю часу, що присвячений перебуванню в тій чи тій соціальній групі. Усі ці групові інтереси знаходяться в стосунках комплементарної дистрибуції, тобто є суміжними і взаємодоповнювальними.

Набагато складніше є ситуація в разі, коли групові інтереси входять у відносини контрастивної дистрибуції, тобто відношення взаємного виключення. Так відбувається в тих випадках, коли кілька подібних громадських груп функціонують в одному і тому ж просторово-часовому континуумі,



намагаючись реалізувати власні групові інтереси і поширювати власні групові думки. Такі ситуації викликають міжгрупові соціальні конфлікти. Вони можуть виникати на всіх трьох рівнях – як на рівні мікрогруп або серединних груп, так і на рівні макрогруп.

Для розуміння сутності конфлікту розглянемо його ознаки. Будь-який конфлікт незалежно від його характеру, конкретного змісту і виду обов'язково містить у собі момент протистояння, "протиборства". Збройна сутичка сусідніх держав, сімейна сварка, службовий конфлікт, страйк, особиста драма – в усіх цих конфліктах присутнє зіткнення суперечливих або ж несумісних інтересів, позицій, тенденцій тощо [1, с. 43].

М. Пірен пропонує наступну схему конфлікту (рис. 1).



Рис. 1. Схематичне представлення конфлікту

Щодо характеристики сутності наведених на рис. 1 понять, то конфліктною ситуацією можна вважати нагромадження суперечностей, які містять суттєву причину конфлікту. Сутність поняття інцидент полягає у тому, що це збіг обставин, які є приводом для конфлікту. Результатом чого постає конфлікт як відкрите протистояння та як наслідок взаємовиключних інтересів і позицій [там само, с. 38].

Існує думка, що вирішити конфлікт – означає:

- ліквідувати конфліктну ситуацію;
- вичерпати інцидент [там само].

Конфлікти розгортаються між основними структурами суспільства і всередині їх: влади (законодавчої, виконавчої, судової, чиновництва, бюрократії як самостійного соціального інституту); підприємництва (державного, колективного, приватного, корпоративного, спекулятивного, мафіозного, злочинного); виробників (інтелігенції, робітників, селян тощо) [1, с. 88].

Виникнення соціальних конфліктів може бути пов'язано з порушенням прав людини, зокрема права на мирні зібрання. Важливо пам'ятати, що при вирішенні питання щодо обмеження права на мирні зібрання необхідно дотримуватися принципу пропорційності. Суть такого принципу полягає в тому, що держава має право обмежувати права людини лише тоді, коли в цьому

справді є необхідність. Причому обсяг обмеження таких заходів має бути розмірним до поставленої легітимної мети [2, с. 70]. Інакше кажучи, має бути забезпечений справедливий баланс інтересів між характером і ступенем втручання з одного боку, і причиною цього втручання – з іншого [3, с. 43]. Дотримання принципу пропорційності важливим є в тих випадках, коли конфлікт інтересів учасників мирного зібрання і суспільного інтересу є очевидним, зокрема в разі блокування транспортних комунікацій учасниками мирного зібрання. Справа в тому, що при будь-якому блокуванні транспортних комунікацій усі особи, які не беруть участі в мирному зібранні, можуть зазнавати певних незручностей, пов'язаних, наприклад, з необхідністю шукати об'їзні шляхи. З цього виходить, що суспільним інтересом за таких обставин є припинення ситуації, що викликає незручності [4, с. 82].

Сьогодні в умовах карантинних обмежень на часі стає питання попередження та розв'язання конфліктних ситуацій під час виконання права людини на свободу пересування. Так, на території Франції діє національний комендантський час з 19.00 до 6.00. Будь-які пересування заборонені, за винятком таких випадків (і лише за наявності довідки), як пересування між місцем проживання і місцем здійснення професійної діяльності або місцем навчання, а також пересування, пов'язані з роботою, які неможливо відкласти, пересування для отримання консультацій та медичної допомоги, які неможливо надати віддалено і відкласти, або для покупки медичних препаратів, нетривалі пересування в радіусі до одного кілометра від будинку, пов'язані із забезпеченням потреб домашніх тварин, та ще декілька випадків. Недотримання цих умов тягне за собою накладення штрафу в розмірі 135 євро і 3750 євро в разі повторного порушення [5]. Як люди реагують на обмеження права на пересування? У соціальних мережах викладено відео з тисячами переглядів, які показують сотні людей, що проводять вечірки просто неба. З січня 2021 р. було зафіксовано понад 300 таких подій. Більшість учасників не носить маску. Так, наприклад, у Ліоні на вечірку зібралось 300 людей, у Ліллі – 400 учасників. Збори людей відбулися всупереч правилам охорони здоров'я та постановам влади [6; 7].

Питання права вільного пересування обговорюється у ЗМІ, які висвітлюють «ковідні» конфліктні ситуації, наприклад, демонстрації проти обмежень права на пересування у грудні 2020 року у Празі, Дюссельдорфі, Нью-Йорку, проти вакцинації у Бірмінгемі (Велика Британія). За три місяці



у Німеччині ситуація змінюється на практично протилежну. Восени минулого року були внесені істотні зміни в Закон про захист населення від інфекційних хвороб (Infektionsschutzgesetz, IfSG), що розширили повноваження центру. Одне з них, наприклад, дозволяє бундестагу оголошувати «епідеміологічну ситуацію національного масштабу», але вирішувати, які саме слід приймати в такій ситуації надзвичайні заходи (до яких можуть відноситися, припустимо, обмеження на соціальні контакти, закриття шкіл, дитячих садів і магазинів, оголошення карантину або введення комендантської години), повинні, як і раніше, влади тієї чи тієї федеральної землі. Конфлікт між центральною владою і владою федеральних земель – у питанні повноважень. У результаті сьогодні у Німеччині зростає невдоволення заходами влади з боротьби з пандемією і наголошується на більш рішучих діях уряду з цього питання. Тож, кожне суспільство має свої реакції населення на обмеження права на пересування у залежності від розуміння сутності базових прав людини.

На жаль, довіру до українських владних інститутів як всередині країни, так і на міжнародному рівні такі політичні скандали неабияк підривають. Більш глибокі причини конфліктних ситуацій у суспільстві дозволяє побачити універсальність і онтологічність базових потреб людини.

У своїх дослідженнях Дж. Бертон [8] проводить чітке розмежування між позиціями, інтересами, цінностями і потребами конфлікуючих сторін. Дослідник наводить тезу про те, що захист і забезпечення безпеки одних не передбачає утиск ресурсу безпеки інших.

Погоджуючись із думкою [9, с. 33], що вітчизняна практика розв'язання політичних конфліктів поки не набула достатнього досвіду, ми вважаємо актуальною розробку заходів і дій для створення гарантованих умов консенсусу, які б влаштували усіх суб'єктів протистояння.

Як пропонують дослідники політичних конфліктів [9, с. 23], і з цим неможливо не погодитися, громадська думка в її автентичній інтерпретації через ЗМІ може служити інструментом для розв'язання політичних конфліктів, або ж нейтралізації інформаційних війн. Врахування думки громадськості – шлях до стабілізації соціально-політичних відносин та зняття соціального напруження, що означає зниження ризику виникнення порушення прав людини.

Таким чином, відповідальність покладається на засоби масової інформації, які мають формувати суспільну думку щодо необхідності зниження



ризиків виникнення соціальних конфліктів у суспільстві, а також сприяти дотриманню прав людини в країні.

Література

1. Пірен М. І. Конфліктологія: Підручник. К.: МАУП, 2003. 360 с.
2. Тоцький Б. Принцип пропорційності: історичний аспект і теоретичні складові. Часопис Київського університету права. 2013. № 3. С. 70–74.
3. OSCE. Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly [Electronic resource] / OSCE // Office for Democratic Institutions and Human Rights. 2010. Mode of access: <http://www.osce.org/odihr/73405?download=true>. Title from the screen.
4. Серета М. Л. Дотримання принципу пропорційності при блокуванні доріг у контексті реалізації права на мирні зібрання в Україні. Наукові записки НаУКМА. 2016. Том 181. Юридичні науки.
5. Дипломатия Франции [Электронный ресурс] <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/venir-en-france/coronavirus-advice-for-visitors-to-france/>.
6. Fêtes sauvages: plusieurs centaines de personnes réunies à Lyon et à Lille [Electronic resource] <https://actu.orange.fr/societe/videos/fetes-sauvages-plusieurs-centaines-de-personnes-reunies-a-lyon-et-a-lille-CNT000001yh0zj.html>
7. Covid-19. Marseille, Lille, Lyon : pourquoi cette multiplication des fêtes sauvages? [Electronic resource] <https://www.ouest-france.fr/sante/virus/coronavirus/covid-19-marseille-lille-lyon-pourquoi-cette-multiplication-des-fetes-sauvages-d75ceb1e-921f-11eb-b8aa-fc72068957c4>
8. Бертон Дж. Теория человеческих потребностей. Конфликты: теория и практика разрешения. Опыт зарубежных исследований: в 3 т. [под ред. Е. Ю. Садовской, И. Ю. Чупрыниной]. Т. 3. Алматы, 2002. С. 200–212.
9. Особливості політичних конфліктів у сучасній Україні та світі: монографія / Г. П. Щедрова, І. А. Єрмеєва, Д. В. Прошин, Р. М. Ключник, Н. М. Волвенко; за ред. Г. П. Щедрової. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 148 с.